

Министерство образования и науки Республики Бурятия

МБОУ "Энхэ-Талинская ООШ "

РАССМОТРЕНО

Руководитель М.Ц

Аюшеева Д.Б.-Ц *Аюшеева*

СОГЛАСОВАНО

Зам.директора по УВР

Намтаева О.В *Намтаева*

УТВЕРЖДЕНО

Врио директора

Гонсорунова Р.Б

Приказ № 17 от «29»

августа 2023г.



РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

Буянтуева Дарима Доржиевна,

первая категория

Предмет «Бурятский язык»

Класс: 2

2023-24 учебный год

1.Тайлбари бэшэг

2-дохи класшаа эхилээд эхин шатын хургуулида буряад хэлэ үзэлгэ тодорхойлбол, «Мэдүүлэл ба текст», «Үгэ», «Хэлэлгын нюусанууд» гэхэн бүлэгүүдхээ бүридэнэ.

Мэдүүлэл ба текст. Эхин хургуулида буряад хэлэ үзэлгын гол зорилго – үхибүүдые бэшэгэй зүб хэлэлгэтэй болгохо , тэрэнэй хүгжэлтын үндэһэ табиha. Тон тиимэһээ класс бүхэндэ эндэ нэрлэгдэһэн хоёр халбарида ехэхэн һуури үгтэхэ байха.

2-дохи класста мэдүүлэл гэхэн ойлгосын гол шэнжэнүүдые дабтана, нэрлэбэл: мэдүүлэл үгэнүүдхээ бүридэдэг, дүүрэн һанал бодол харуулдаг, мэдүүлэл соо ороһон үгэнүүд хоорондоо холбоотой байдаг, мэдүүлэл соо ороһон үгэнүүдтэ асуудал табижа болохо. Тиин мэдүүлэлнүүд аянгаараа хөөрэхэн, асууһан, шангадхаһан гээд илгардаг гэжэ таниласна, бэшэг дээрэ зүбөөр мэдүүлэлнүүдые харуулха шадабарияа мүлинэ. Үгэнүүдхээ мэдүүлэлнүүдые зохёожо һурана.

Текст мэдүүлэлнүүдхээ бүридэнэ, тэдэнэ хоорондоо удхын харилсаатай байна, текст бүхэн өөрын нэрэтэй, тиимэһээ нэрын уншаад, юун тухай хэлэгдэхэб гэжэ ойлгохоор – иимэ ойлгосонууд улам гүнзэгырүүлэгдэнэ.

Үгэ. Эхин хургуулида үзэгдэдэг халбаринуудай гол нэгэнэ болоно. Буряад хэлэ үзэхэдэ, үгэ иимэ талануудһаа харуулагдана:

1. Үгэ үгүүлэгдэнэ, тиимэһээ абяануудһаа бүридэнэ, абяанууд бэшэг дээрэ үзэгүүдээр харуулагдана.
2. Үгэ хубинуудтай, өөрын бүридэлтэй, үгэнүүд ондоо үгэнүүдхээ бии болодог.
3. Үгэ грамматическа шэнжэтэй.
4. Үгэ лексическэ удхатай, үгэнүүд хоорондооо холбоотой, үгэнүүд өөрын хэрэглэлгэтэй байжа болоно.

2 – дохи класшаа эхилжэ буряад хэлэнэй грамматика ба бэшэгэй дүрим үзэгдэнэ. Эхин классай һурагшад үгын фонетическэ бүридэлтэй зарим хэлэлгын хубинуудтай ба тэдэнэй шухала формонуудтай, мэдүүлэлэй янзануудтай , мэдүүлэлэй гэшүүдтэй, бэшэгэй дүримүүдтэй танилсана.

«Буряад хэлэн» гэхэн 2-дохи классай ном үхибүүдэй иимэ мэдэсэ үзэжэ, ойлгожо абахыень хараална:

- Үгэ, абяан болон үзэгүүд. Аялган болон хашалган абяануудай илгарал; тэдэниие бэшэг дээрэ тэмдэглэхэ үзэгүүд; үе, үе бии болгодог зүйл, үгэ сохи үенүүдэй тоо, үгэ таһалжа шэнэ мүртэ нүүлгэхэ ёһо; түргэн болон удаан аялган абяанууд, тэдэнэй үгын удхада нүлөө; йотирована аялган үзэгүүд.

- Аялган үзэгүүдые зүб бэшэлгэ: тааралдал, һубарил, у-ү, удаан уу-үү, дифтонг уй-үй, удаан ы-ий, өө-ээ аялгануудые үндэһэн буряад үгын һуурида бэшэлгэ.

Хашалган абяан болон үзэгүүд: хонгёо ба бүдэхи, хату ба зөөлэн; хашалгануудай зөөлэниие бэшэг дээрэ харуулха тухай.

- Абтаһан үгэнүүд: ородоор бэшэгдэдэг абтаһан үгэнүүд соохи сохилтотой аялган үзэгые бэшэг дээрэ тэмдэглэлгэ, буряадшалжа бэшэгдэдэг абтаһан үгэнүүдэй һүүлэй тодо бэшэ аялгануудые бэшэлгэ, буряадаар бэшэгдэдэг үгэнүүд.

- Буряад алфавит, тус үгын удха, алфавидай гурирмаар үгэнүүдые харуулалга.
- Юумэнэй нэрэ, тусхайта юумэнэй нэрэ, юумэнэй нэрын тоо, юумэнэй нэрын асуудалнуудаар хубилха ёһо.

- Үйлэ үгэ, мэдүүлэл соохи үүргэ.

- Тэмдэгэй нэрэ, мэдүүлэл сохи үүргэ, адли болон харша удхатай үгэнүүд.

- Хэлэлгэ, текст; аман болон бэшэгэй хэлэлгэ, тэдэнэй янзанууд: монолог, диалог, зураглал, домоглол, текстын байгуулга; абзац, хубинууд.

- Үгын бүридэл: үндэһэн, түрэл үгэнүүд, нэгэ үндэһэтэ үгэнүүд, үгын хубинуудые илгалга.

- Үгын нюусанууд: фразеологизмууд, оньһон үгэнүүд, таабаринууд.

Үхибүүд дээрэ нэрлэгдэһэн гол бүлэгүүдэй удха ойлгожо абана, тусхай даабаринуудые дүүргэхэдээ, тэрэ ойлгосонуудаа олон ондоо ушарнуудта хэрэглэжэ һурана.

2-дохи классай программын удха үхибүүдые зүбөөр бэшүүлжэ, зүбөөр хэлүүлжэ хургаха шухала эрилтэнүүдые табина.

Зүбөөр бэшүүлжэ хургаха шэглэл юундэ гол боложо тодорооб гэхэдэ, энэ шадабари бэшэгэй хэлэлгэ зохёолгодо туһаламжа болоно. Зүбөөр хэлүүлжэ хургаха шэглэл аман хэлэлгын хүгжэлтэтэй тааруу.

Номһоо гадуур ажалай дэбтэр тусхай хэрэгсэл болон үгтэнэ. Дэбтэр соо бэшээтэй даабаринууд гурбан шэглэлтэй: **сэбэр бэшэлгэ хорилго, зүбөөр буулган бэшэлгэдэ хургалга, диагностическа ажал эмхидхэлгэ.** Һүүлшын шэглэл юундэ хараалагдабаб гэхэдэ, тэрэ шэнэ стандартын эрилтэдэ тааруу: һурагшатай олоһон мэдэсэ, шадабари диностикодо ороно,

Шэнэ стандартын эрилтэнүүдээр эхин хургуулида өөрөө хэхэ хүдэлмэри тусхай ажаябуулга болон тодорно. Тиимэһээ дэбтэр соохи даабаринууд тус ажалай шэнэ өөрөө хэхэ хүдэлмэрийн удха боложо гараха ёһотой.

Һуралсалай жэлэй һүүлдэ һурагшад иимэнүүд **шадабаритай** болоһон байха:

1. Буулгажа бэшэхэ. Тусхай алгоритмаар буулгажа бэшэхэдээ, һурагша зүбөөр бэшэжэ, өөрыгөө сэгнэжэ һурана.
2. Текст сохи мэдүүлэлнүүдые илгаха, тэрэ шадабарияа аман болон бэшэгэй хэлэлгэдэ зүбөөр хэрэглэхэ, харуулха.
3. Тусхай асуудалнуудые табин, мэдүүлэлнүүд сооһоо шухала гэшүүдыеень илгаха.
4. Мэдүүлэлнүүдэй шүүлбэри хэхэ: а) мэдүүлэлэй гэшүүдээр; б) хэлэлгын хубинуудаар.
5. Хуряангы мэдүүлэлнүүдые дэлгэрэнгы болгохо.
6. Мэдүүлэлнүүдэй янзануудые анхаран, дүн гаргаха.
7. Сэглэлтын тэмдэгүүдые табижа һурана.
8. Хадуун абажа һурана: хөөрэхэн, асууһан, шангадхаһан мэдүүлэлнүүдые интонацарнь илгана, тиихэдэ тоолоһон интонации харуулна, илгана.
9. Хэлэнэй зүйлнүүдые илгаруулна: үгэ, холбоо үгэ, мэдүүлэл, текст.

10. Хэлэлгын янзануудыг элирүүлнэ, хэлэлгын ньюсануудыг хэрэглэжэ
хурана.

Буряад хэлэ эхин шатын хургуулида үзэхэдөө, хурагшад хайшаашье
тэгшэ, юрэнхылэгдэһэн шадабаринуудтай (УУД) болохо ёһотой: багша тэдэ
шадабаринуудыг хүгжөөхэ уялгатай, тиимэһээ тэдэ шадабаринууд классхаа
класста ямар байхаб гэжэ нэрлэхэ хэрэгтэй.

Үхибүүдэй өөрын хүгжэлтын дүнгүүд – өөрын ба хүнүүдэй
ажабайдалда түрэл хэлэн ямар үүргэтэйб гэжэ ойлгоно, хүнэй аман ба бэшэгэй
хэлэлгын онсо өөрэ байһыг ойлгоно (аянга, хэлэлгын темп, үгэнүүдэй болон
сэглэлтын тэмдэгүүдэй үүргэ).

Бээ гуримшуулаад ябах:

- багшатаяа хамта хэшээлэйнгээ зорилго табина;
- хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь тоолохо;
- юу хэхэ гэшэбиб гэжэ уридшалан хэлэхэ;
- багшын үгэһэн түсэбөөр, алгоритмаар хүдэлжэ шадаха.

Оршон тойроние шудалха шадабари:

- номоор хүдэлхэ;
- зураг хаража гү, али текст уншажа асуудалнуудта харюу олохо;
- багшатаяа болон нүхэдтээ хамта дүн гаргаха;
- үгөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо, тиин
һөөргэнь модель соо харуулаатай ойлгосо үгөөр хэлэхэ;
- текстын удха дамжуулха.

Харилсаха шадабари:

- өөрынгөө ханаа бодол аман хэлэлгээр, тиэхэдэ багахан текст зохёожо,
бэшэгэй хэлэлгээр харуулха;
- хажуудахи хүнүүдээ шагнаха, тэдэнэй хэлэһэниг ойлгохо;
- уран гоёор уншаха, хөөрэхэ;
- хоёр хоёроороо, бүлэг бүлэгөөр хүдэлхэ, тиэхэдэ олон ондоо
«тушаал» бэе дээрээ абаха: ударидагшын, даабари дүүргэгшын, бэшээшын г.м.

Буряад хэлээр шадабари:

- багшын, нүхэдэйнгөө хөөрэһэн, уншаһан текст хадуун абаха;
- бүхэли үгөөр, зүбөөр, ойлгосотойгоор, уранаар уншаха;
- текстын нэрын удха ойлгохо, үгтэһэн нэрэнүүд соһоо текстын удхада
таараха нэрэ шэлэхэ;
- хөөрэһэн, асууһан, шангадхаһан мэдүүлэлнүүдэй янзануудыг мэдэхэ;
тэдэниг аянгалха;
- мэдүүлэлнүүдыг зохёохо, хүсөөхэ, сэгнэхэ, зүб болгохо;
- үгэнүүдтэ асуудал табиха;
- үгэнүүдыг асуудалаарнь бүлэгүүд болгохо;

- үгэ соохи абьянуудыг зүүр нэрлэхэ, аялган болон хашалган абьянуудай илгарал нэрлэхэ;
- үгэ үедэ хубааха, шэнэ мүртэ яжа нүүлгэхыг мэдэхэ;
- буряад алфавит мэдэхэ, алфавидаар үгэнүүдыг хубаруулха;
- үгэ соохи түргэн болон удаан аялгануудай үүргэ ойлгохо;
- үгэ соохи йотированна үзэгүүдэй «ажал» мэдэхэ;
- дүримүүдыг баримталан , үгэ соо аялган үзэгүүдыг зүб бэшэжэ шадаха (аялганай тааралдал, хубарил, түргэн у-ү, удаан уу-үү, уй-үй, ы-ии, өө-ээ);
- хонгёо ба бүдэхи хашалгануудыг илгаруулха;
- хатуу ба зөөлэн хашалгануудыг илгаруулха, хашалгануудай зөөлөнийг харуулха арга мэдэхэ-;
- үгэ соохи бүдэхи хашалгануудай урда дайралдаг б, г, д хашалгануудай үгүүлбэри тухай мэдэхэ;
- абтаһан үгэ тухай ойлгосотой байха, абтаһан сохилтотой аялганай үгүүлбэри болон бэшэлгэ мэдэхэ, хашалган һүүлтэй ородоор бэшэгдэдэг абтаһан үгэнүүдэй буряад хэлэн дээрэ бэшэлгэ мэдэхэ, абтаһан үгын һүүлэй сохилтогүй аялганай бэшэлгэ мэдэхэ;
- юумэнэй нэрэ тухай ойлгосотой байха: хэн? юун? Гэжэ асуудалда харюусадаг, юумэ нэрлэдэг, нэгэнэй, олоной тоогой түхэлнүүдтэй байдаг, олоной тоогой түхэл залгалтануудаар харуулагдадаг, тусхайта юумэнэй нэрэнүүд, тэдэнэй янзанууд, юумэнэй нэрын асуудалнуудаар хубилха ёһо мэдэхэ;
- үйлэ үгэ тухай ойлгосотой байха: хэлэлгэ сохи үүргэ, юу хэнэб? яанаб? Яажа байнаб? Гэжэ асуудалда харюусадаг, юумэнэй шанар, тэмдэг нэрлэдэг, удхаараа юумэнэй нэрэтэй нягта холбоотой байдаг, тэмдэгэй нэрын жэшээ дээрэ синонимууд, антонимууд гэжэ үгын удха мэдэдэг болохо;
- үгын бүридэл тухай мэдэсэтэй болохо: үгын үндэһэн, түрэл үгэнүүд, нэгэ үндэһэтэ үгэнүүдэй шэнжэ, үгын үндэһэ илгaha тухай, түрэл үгэнүүд болон нэгэ үгын түхэлнүүд гэжэ ойлгосонуудыг илгаруулха;
- хэлэлгэ тухай ойлгосотой болохо: хэлэлгэ мэдүүлэлнүүдһээ бүридэдэг, мэдүүлэлнүүд хоорондоо удхын харилсаатай байдаг, хэлэлгэ аман ба бэшэгэй гэжэ илгардаг, монолог болон диалог гэжэ байдаг;
- хэлэлгын нюусануудтай танилсаха: фразеологизмуудай, оньһон хошоо үгэнүүдэй үүргэ ойлгохо;
- 2-дохи класста буряад хэлээр олгогдохо гол шадабари – буулгажа бэшэхэ шадабари: алгоритм хамта зохёохо, тэрэнээр буулгаха, өөрынгөө ажал сэгнэхэ.

Тиэхэдээ һурагша түрэл хэлэтэйб гэжэ мэдэрэлтэй болохо, тэрэнээ һайнаар шудалбал, хүнүүдтэй харилсахаб, хэлэһэн юумыемни хүнүүд ойлгохо, би өөрөөшье һайнаар ойлгодог болохоб гэхэн мэдэрэлтэй болохо

2. Һуралсалай-тематическа түсэблэлгэ

№	Сэдэбүүд	Саг
1	Мэдүүлэл	12
2	Үгэ. Абян ба үзэгүүд	31
3	Абтаһан үгэнүүд	7
4	Юумэнэй нэрэ	15
5	Үйлэ үгэ	8
6	Тэмдэгэй нэрэ	8
7	Үгын үндэһэн. Түрэл үгэнүүд	6
8	Хэлэлгэ	11
9	Хэлэлгын нюусанууд	4
		102 час

3. Календарна-тематическа түсэб

№	Хэшээлэй сэдэб	Сагай хубаари	Болзор	
			түсэбөөр	үнэн
1	Мэдүүлэл тухай ойлгосо	1		
2	Мэдүүлэлэй эхинэй ехэ үзэг	1		
3	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд	1		
4	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд ямар нэрэтэйб?	1		
5, 6	Мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй холбоон	2		
7	Хэлэлгэ соо элдэб янзын мэдүүлэлнүүд хэрэгтэй	1		
8	Юрэ хөөрэхэн мэдүүлэл	1		
9	Асууһан мэдүүлэл	1		
10	Шангадхаһан мэдүүлэл	1		
11	Шалгалтын диктант	1		
12	Алдуу дээрэ хүдэлмэри	1		
13	Үгэ юунһээ бүридэдэг бэ?	1		
14	Аялган, хашалган абяан ба үзэгүүд	1		
15	Үгын үе	1		
16, 17	Үгэ таһалжа, шэнэ мүртэ бэшэлгэ	2		
18	Буряад алфавит	1		
19, 20	Түргэн ба удаан аялганууд	2		
21	Дифтонгнууд	1		
22, 23	Йотирована я, е, ё, ю аялганууд	2		
24	Шалгалтын диктант	1		
25	Алдуу дээрэ хүдэлмэри	1		
26, 27	Аялганай тааралдал	2		
28	Аялганай һубарил	1		
29	Түргэн у - ү	1		
30	Удаан уу - үү	1		
31	Дифтонг уй – үй	1		
32	Удаан ы – ии	1		
33, 34	Удаан өө – ээ	1		
35	Хонгоё ба бүдэхи хашалганууд	1		
36	Хатуу ба зөөлэн хашалганууд	1		
37	Зөөлэн тэмдэгэй үүргэ	1		
38, 39	Зөөлэн хашалган бололго	2		
40 - 42	Б, д, г хашалганууд	3		
43	Шалгалтын диктант	1		
44	Абтаһан үгэнүүд тухай ойлгосо	1		
45	Абтаһан үгэнүүдүүдые бэшэхэ дүрим	1		
46- 47	Абтаһан үгэнүүдэй һүүлэй аялгануудые зүб бэшэлгэ	2		
48	Илгәһан хатуу тэмдэгтэй абтаһан үгэнүүд	1		

49	Шалгалтын диктант	1		
50	Алдуу дээрэ хүдэлмэри	1		
51	Юумэнэй нэрэ тухай ойлгосо	1		
52	Юумэнэй нэрэ – хэлэлгын хуби	1		
53	Рассказ зохёолго	1		
54- 55	Юумэнэй нэрын тоогоор хубиллга	2		
56	Тусхайта юумэнэй нэрэнүүд: хүнэй нэрэ, обог (фамили)	1		
57	Бүлэ тухайгаа рассказ зохёолго	1		
58	Амитанда үгтэһэн нэрэнүүд	1		
59	Географическа нэрэнүүд	1		
60	Буулган бэшэлгэ	1		
61-63	Юумэнэй нэрын хубилха ёһо	3		
64	Шалгалтын диктант	1		
65	Алдуу дээрэ хүдэлмэри	1		
66	Үйлэ үгэ тухай ойлгосо	1		
67-68	Үйлэ үгэ – хэлэлгын хуби	2		
69-70	Үйлэ үгэ – мэдүүлэлэй шухала гэшүүн	2		
71	Дабталга	1		
72	Шалгалтын диктант	1		
73	Алдуу дээрэ хүдэлмэри	1		
74	Тэмдэгэй нэрэ тухай ойлгосо	1		
75-76	Тэмдэгэй нэрэ - хэлэлгын хуби	2		
77	Тэмдэгэй нэрын юумэнэй нэрэтэй холбоо	1		
78-79	Адли болон харша удхатай үгэнүүд тухай ойлгосо	2		
80	Шалгалтын диктант	1		
81	Алдуу дээрэ хүдэлмэри	1		
82	Түрэл үгэнүүд тухай ойлгосо	1		
83	Нэгэ үндэхэтэ үгэнүүд	1		
84-85	Үгын үндэхэ илгалга	2		
86-87	Дабталга	2		
88	Хэлэлгэ гэжэ юун бэ?	1		
89-90	Монолог, диалог	2		
91-92	Текст тухай ойлгосо	2		
93	Абзац	1		
94-95	Текстын хубинууд	2		
96	Текст - зураглал	1		
97	Текст - домоглол	1		
98	Һургалгын изложени	1		
99	Фразеологизмууд	1		
100	Онъһон үгэнүүд	1		
101	Таабаринууд	1		
102	Шалгалтын диктант	1		

4.Нуралсалай методическа хангалга

- 1.«Буряад хэлэн»2 класс, Р.С.Дылыкова, Т.Б.Базаргуруева, Д.Б.Дугарова, Улаан-Үдэ «Бэлиг», 2010 он.
- 2.Методическа дурадхалнууд. Буряад хэлэн 2 класс. Р.С.Дылыкова, Т.Б.Базаргуруева,Д.Б.Дугарова,Улаан-Үдэ «Бэлиг», 2010 он.
- 3.Буряад хэлэнэй хэшээлдэ хэрэглэхэ творческо болон тестовэ даабаринууд, Улаан-Үдэ «Бэлиг», 2014 он.
- 4.Буряад хэлээр 2-4 классуудта шалгалтын хүдэлмэринүүд, Р.С.Дылыкова,Т.Б.Базаргуруева,ОВ.Ринчинова,Улаан-Үдэ «Бэлиг», 2015 он.
5. «Буряад нургуулийн программанууд», «Буряад хэлэн» 1-4 классууд, Р.С.Дылыкова Улаан-Үдэ, «Бэлиг», 2013 он.
- 7.Диктантнуудай суглуулбари1-4 класс,Содномов С.Ц, Улаан-Үдэ «Бэлиг», 2002он
- 8.С.М.Бабушкин «Русско-бурятский, бурятско-русский словарь»Улан-Удэ,
- 9.Эхин нургуулида буряад хэлэ зааха методико, Д.Д.Ошоров, Э.Р.Раднаев, С.Ц.Содномов, Улаан-Үдэ «Бэлиг»,2000он
- 10.Б.Б.Гомбоев.Буряад хэлэнэй хэшээлнүүдтэ хэрэглэхэ нааданууд, Улаан-Үдэ «Бэлиг», 2009 он

Шэнэ онол арга:

1. Компьютер
2. Проектор
3. «Буряад хэлээр сахим нураха ном»

Шалгаха хэрэгсэл :

- Шалгалтын асуудалнууд ба даабаринууд;
- Электрон номой даабаринууд

Интернет онол арга:

- <http://www.edu.ru> – Федеральный портал «Российское образование».
- <http://www.edu03.ru/-Министерство> образования и науки РБ
- <http://www.buryadxelen.org>
- <http://www.nomoihan.org>
- <http://www.ict/edu.ru/> - Портал «Информационно-коммуникационные технологии в образовании».
- <http://www.Kpmo.iv-edu.ru/> – Сайт регионального комплексного проекта модернизации образования.

Министерство образования и науки Республики Бурятия

МБОУ "Энхэ-Талинская ООШ "

РАССМОТРЕНО

Руководитель М.Ц

Аюшеева Д.Б.-Ц *Аюш*

СОГЛАСОВАНО

Зам.директора по УВР

Намтаева О.В *Намта*

УТВЕРЖДЕНО

Врио директора

Гонсорунова Р.Б

Приказ № 17 от «29»

августа 2023г.



РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

Буянтуева Дарима Доржиевна,

первая категория

Предмет «Бурятский язык»

Класс: 3

2023-24 учебный год

Тайлбари бэшэг

Грамматика, бэшэгэй дурим болон хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Хоёрдохи класста үзэхэнөө дабталга. Аялганай тааралдал, хубарил, нугарал.

Гурбадахи класста мэдүүлэл тухай ойлгосо үргэдхэгдэнэ : үхибүүд хөөрхэн, асууһан, шангадхаһан мэдүүлэлнүүд гэхэн нэрэ томьёотой танилсана, ямар ушарта хэрэглэгдэдэгынь, яаж аянгалагдадагынь практическа аргаар ойлгожо абана; мэдүүлэлнүүд сооһоо холбоо үгэнүүдые илгахадаа, үгэнүүдэй хөөрондохи харилсаае ойлгоно. Хуряангы болон дэлгэрэнгы мэдүүлэлнүүд тухай ойлгосо үзэнэ, мэдүүлэлнүүдэй гэшүүдые илгана: нэрлүүлэгшэ, хэлэгшэ, элирхэйлэгшэ, тэдэнэй үүргэ ойлгоно.

Зүб бэшэлгээр урда хоёр класста үзэхэн дүримүүд дабтагдажа, олгогдоһон шадабаринууд бүри хайнаар мүлигдэнэ. Энэ класста хурагшад буулгажа бэшэхэдээ, ямар дүримэй ёһоор бэшэгдэхэ үгэнүүд гээшэб гэжэ илгана, бэшэхэнээ сэгнэхэ аргатай байна.

«Үгын буридел», «Үгын бии бололго» гэхэн темэнууд хоёрдохи класстаа үзэгдэнэ, тиихэдээ үгэнүүд нэгэ үндэхэтэй, нэгэ удхатай байжа түрэлнүүд болодог юм гэжэ ойлгоно, үгын үндэхэ илгажа хурана, түрэл үгэнүүд болон үгын түхэл гэхэн ойлгосонуудые практическаар илгаруулха болоно. Гурбадахи класста шэнэ үгэнүүдэй бии бололгодо анхарал хандуулагдана, суффикс, хуури, залгалта гэжэ ойлгосонууд үзэгдэнэ, гараһан хуури гэжэ юун бэ гэжэ мэдэдэг болоно.

Гурбадахи, дүрбэдэхэ классуудта хэлэлгын хубинууд үзэгдэжэ, гол темэ болон гарана.

Гурбадахи класста юумэнэй нэрэ үзэжэ байхадаа , үгын түхэл, ямар ушарта үгын түхэл бии болодог бэ гэжэ мэдэдэг болоно. Тэрээнэй хажуугаар юумэнэй нэрын зохилдолой түхэлнүүд хэлэлгэ соохи үүргын талаһаа харагдана. Асуудалда харюусадаггүй туһалагша үгэнүүд бии гэжэ үхибүүд үзэнэ, дахуул үгэнүүдтэй танилсана.

Хэлэлгын нюусанууд гэхэн бүлэг программа соо илгарна. Тэрээнэй гол шэглэл хадаа хэлэлгэ хүгжөөлгэ болоно. Хэлэлгэ хүгжөөлгын гол зорилгонууд гэхэдэ иимэнүүд:

1. Хүүгэдэй үгын нөөсэ баяжуулга. Энэ хадаа үгын удха ойлгохо, нэгэ түрэл үгэнүүдые нэрлэхэ, үгэнүүдые темэнүүдээр бүлэглэхэ, адли удхатай үгэнүүдэй зэргэ зохёохо, словаряар хүдэлмэрилхэ г.м. шадабаритай болгохо.

2. Хэлэлгын грамматическа тала хүгжөөлгэ. Хүнүүд харилсахадаа, үгэндүүые хоорондонь холбон, ханал бодолоо дамжуулна гэжэ ойлгуулха,

тиин үгэнүүдэй хоорондохи холбоо олгохо, холбожо шадаха, мэдүүлэнүүдые зохёохо, тэдэнээ аянгалха, дэлгэрэнгыгээр ханал бодолоо дамжуулха аргатай болохо, текст зохёожо шадаха - иимэ шадабаритай болохо аргатай.

3.Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Үхибүүдые өөһэдөөрнь ханал бодолыень хэлүүлжэ, аман болон бэшэгэй хэлэлгын аргаар дамжуулжа хургаха, тиихэдэ яряанай хэлэн, уран зохёолой хэлэн, очерк, мэдээсэлэй хэлэн ямар байдаг юм гэжэ ойлгуулха, энэ стильнүүдтэ тааруулан текстнүүдые зохёолгожо хургаха, хэлэлгын янзануудтай танилсуулха.

4.Уран хүгжөөлгын тала. Үхибүүдые хэрэгтэй аянгатайгаар, эли тодоор, зүб үгүүлбэритэйгээр хэлүүлжэ хургаха.

Буряад хэлээр шадабари (**предметные результаты**):

3 класс тухай ойлгосотой

- аялгануудай нугарал болохо;
- ии, ы, ээ аялган үүзэгүүдэй бэшэлгэ тухай мэдэсэ ;
- үгын анхан хуурида б, л, м, р хашалгануудай удаа тодо бэшэ аялганай бэшэгдэхэ тухай;
- үгэнүүдэй бии бололго тухай, үгын бүридэл тухай, суффикс, залгалта, анхан хуури, гарахан хуури
- зөөлэн хууритай абтахан үгэнүүдэй хүүлэй аялган үзэг бэшэхэ тухай;
- юумэнэй нэрын падежнүүдые ба тэдэнэй удха тухай;
- дахуул үгын үүргэ, тэрэнэй бэшэлгэ мэдэхэ;
- тэмдэгэй нэрын мэдүүлэл соо дүүргэдэг үүргэ тухай;
- үйлэ үын мэдүүлэл соо дүүргэдэг үүргэ тухай;
- үйлэ үгын түхэлэй бии болоходо аялгануудые бэшэхэ тухай;
- үйлэ үгын сагууд: (мүнөө, үнгэрхэн, ерээдүй), тэдэнэй хэлэлгэ соохи үүргэ тухай;
- хуряангы ба дэлгэрэнгы мэдүүлэлнүүд тухай ;
- мэдүүлэлэй юрын гэшүүд тухай ;
- бодомжолһон түхэлтэй текст тухай ;
- фразеологизмууд, омонимууд тухай;
- хэрэгэй саарһа, бэшэг бэшэхэ тухай ;

Грамматика, бэшэгэй дурим болон хэлэлгэ хүгжөөлгэ.

Хоёрдохи класста үзэхэнөө дабталга. Аялганай тааралдал, хубарил, нугарал гэхэн дүримүүдээр.

2.Нуралсалай-тематическа түсэблэлгэ

№	Название раздела	Количество часов
1	Абаян болон үзэгүүд	16
2	Үгын бүридэл	12
3	Абтаһан үгэнүүд	5
4	Хэлэлгын хубинуд	40
5	Мэдүүлэл	11
6	Хэлэнэй нюусанууд	12
7	Рефлексивнэ хүдэлмэри	6
		102час

Календарна-тематическа түсэб

№	Хэшээлэй сэдэб	Сагай хубаари	Болзор	
			түсэбөөр	үнэн
1	Түрэл найхан буряад хэлэн	1		
2- 3	Абаян болон үзэгүүд. Алфавит	2		
4	Аялганай тааралдал	1		
5	Буулган бэшэлгэ	1		
6	Аялганай хубарил	1		
7	Аялганай нугарал	1		
8-9	Аялган үзэгүүдые зүб бэшэлгэ: у – ү, уу- үү, уй – үй	2		
10	Аялган үзэгүүдые зүб бэшэлгэ: ы – ии	1		
11	Аялган үзэгүүдые зүб бэшэлгэ: өө – ээ	1		
12	Аялган үзэгүүдые зүб бэшэлгэ: эй – ээ	1		
13	Хатуу ба зөөлэн хашалганууд	1		
14	Словарь, словарна үгэнүүд	1		
15	Шалгалтын диктант	1		
16	Алдуу дээрэ хүдэлмэри	1		
17 -18	Үгын үндэһэн. Түрэл үгэнүүд	2		
19 -20	Суффикс	2		
21 -22	Үгын залгалта. Нэгэ түхэлтэй үгэнүүд	2		
23	Үгын анхан ба гараһан нуури	1		
24-25	Үгын анхан нуурида б, л, м, р хашалгануудай удаа тодо бэшэ аялгануудай бэшэлгэ	2		
26	Үгын бүридэлөөр шүүлбэри	1		
27	Шалгалтын диктант	1		
28	Алдуу дээрэ хүдэлмэри	1		
29	Абтаһан үгын сохилто: -а, -о, -э аялгануудай бэшэлгэ	1		
30	Абтаһан үгын һүүлдэ түргэн – и бэшэлгэ	1		
31	Абтаһан үгын залгалтанууд	1		
32	Шалгалтын хүдэлмэри	1		
33	Алдуунуудые усадхаха ажал	1		
34	Юумэнэй нэрэ - хэлэлгын хуби	1		
35- 36	Юумэнэй нэрын нэгэнэй ба олоной тоо	2		
37	Юумэнэй нэрын падежнүүд болон асуудалнуудын	1		
38	Нэрын падеж. Нэрлүүлэгшэ	1		
39	Хамаанай падеж	1		
40	Зүгэй падеж	1		
41	Үйлын падеж	1		
42	Зэбсэгэй падеж	1		
43	Хамтын падеж	1		
44	Гаралай падеж	1		
45	Юумэнэй нэрын зохилдол. Дабталга	1		
46	Дахуул үгэ	1		
47	Шалгалтын хүдэлмэри	1		
48	Алдуунуудые усадхаха ажал	1		
49	Тэмдэгэй нэрэ. Асуудал, хэрэглэлгэ	1		
50	Юумэнэй нэрэтэй холбоон	1		

51	Юрын гэшүүн – элирхэйлэгшэ	1		
52	Адлирхуу удхатай үгэнүүд	1		
53	Харша удхатай үгэнүүд	1		
54	Шалгалтын хүдэлмэри	1		
55	Алдуунуудые усадхаха ажал	1		
56	Үйлэ үгэ – хэлэлгын хуби.	1		
57	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүн – хэлэгшэ	1		
58- 59	Үйлэ үгын һууриин тодо бэшэ а, о, э аялгануудай бэшэлгэ	2		
60-61	Үйлэ үгын һуури, залгалта	2		
62-63	Үгын бүридэлөөр шүүлбэри	2		
64	Үйлэ үгын сагууд тухай мэдэсэ	1		
65- 66	Үйлэ үгын мүнөө саг	2		
67-68	Үйлэ үгын үнгэрһэн саг	2		
69- 70	Үйлэ үгын ерээдүй саг	2		
71	Үйлэ үгэ тухай дабталга	1		
72	Шалгалтын хүдэлмэри	1		
73	Алдуунуудые усадхаха ажал	1		
74-75	Мэдүүлэл: дабталга	2		
76-77	Мэдүүлэлэй янзанууд	2		
78	Хуряангы мэдүүлэлнүүд	1		
79	Дэлгэрэнгы мэдүүлэлнүүд	1		
80	Мэдүүлэлнүүд соохи үгэнүүдэй холбоон	1		
81	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд	1		
82	Мэдүүлэлэй юрын гэшүүд: элирхэйлэгшэ, нэмэлтэ	1		
83	Шалгалтын хүдэлмэри	1		
84	Алдуунуудые усадхаха ажал	1		
85	Текст. Гол удха	1		
86	Домоглол, зураглал	1		
87	Бодомжолго	1		
88	Текстын хубинууд. Нэрлэлгэ .	1		
89	Фразеологизмууд	1		
90	Үгын сэхэ ба шэлжэһэн удха	1		
91	Синонимууд. Антонимууд.	1		
92	Омонимуд	1		
93	Амаршалга бэшэлгэ	1		
94	Бэшэг бэшэлгэ	1		
95	Шалгалтын диктант	1		
96	Алдуунуудые усадхаха ажал	1		
97	Үгын бүридэл дабталга.	1		
98-99	Хэлэлгын хубинуудые дабталга	2		
100	Мэдүүлэлэй гэшүүдээр шүүлбэри	1		
101	Тестовэ даабаринууд	1		
102	Наадан «Хэнэй хэлэн баян бэ?»	1		

4.Нуралсалай методическа хангалга

- 1.«Буряад хэлэн»3 кл, Р.С.Дылыкова, Т.Б.Базаргуруева, Д.Б.Дугарова, Улаан-Үдэ «Бэлиг», 2011 он.
- 2.Методическа дуралдалнууд. Буряад хэлэн 3 класс. Р.С.Дылыкова, Т.Б.Базаргуруева,Д.Б.Дугарова,Улаан-Үдэ «Бэлиг», 2011 он.
- 3.Буряад хэлэнэй хэшээлдэ хэрэглэхэ творческо болон тестовэ даабаринууд, 1-4 классууд Улаан-Үдэ «Бэлиг», 2014 он.
- 4.Буряад хэлээр 2-4 классуудта шалгалтын хүдэлмэринүүд, Р.С.Дылыкова,Т.Б.Базаргуруева,ОВ.Ринчинова,Улаан-Үдэ «Бэлиг», 2015 он.
5. «Буряад нургуулийн программанууд», «Буряад хэлэн» 1-4 классууд, Р.С.Дылыкова Улаан-Үдэ, «Бэлиг», 2013 он.
- 7.Диктантнуудай суглуулбари1-4 класс,Содномов С.Ц, Улаан-Үдэ «Бэлиг», 2002он
- 8.С.М.Бабушкин «Русско-бурятский,бурятско-русский словарь»Улан-Удэ,
- 9.Эхин нургуулида буряад хэлэ зааха методико, Д.Д.Ошоров, Э.Р.Раднаев, С.Ц.Содномов, Улаан-Үдэ «Бэлиг»,2000он

Шэнэ онол арга:

1. Компьютер
2. Проектор
3. «Буряад хэлээр сахим нураха ном»

Шалгаха хэрэгсэл :

- Шалгалтын асуудалнууд ба даабаринууд;
- Электрон номой даабаринууд

Интернет онол арга:

- <http://www.edu.ru> – Федеральный портал «Российское образование».
- <http://www.edu03.ru/-Министерство> образования и науки РБ
- <http://www.buryadxelen.org>
- <http://www.nomoihan.org>
- <http://www.ict/edu.ru/> - Портал «Информационно-коммуникационные технологии в образовании».
- <http://www.Крмо.iv-edu.ru/> – Сайт регионального комплексного проекта модернизации образования.